

HLA SA TEL

ZPRAVODAJ
MĚSTSKÉ
ČÁSTI
PRAHA 15

ČÍSLO
2023
ROČNÍK 29
NEPRODEJNÉ

11

WWW.PRAHA15.CZ

**HEIDI
JANKŮ**

ROZHOVOR
STR. 6

**Podzim je všude
kolem nás...**

Hostivařské šlépěje 8

Fína Maternová – malířka, která vedla továrnu na barvy a laky

Už jsme v našem seriálu zajímavých osobností, které se nějak dotkly minulosti Hostivaře, měli několik spisovatelů, herečku, faráře, architekta, ale dosud nikoho z uměleckého světa malířského. Proto se dnes zaměříme na nadanou výtvarnici zejména prvorepublikové éry, paní Fínu Řivnáčovou, provdanou Maternovou.

Akademická malířka, výtvarnice a šperkařka, to vše byla Josefina Řivnáčová, kterou všichni její přátelé – i umělecký svět – znali pod zkrácenou podobou jejího křestního jména, tedy Fína. Minulosti naší městské části se však překvapivě nakonec dotkla především jako majitelka jedné z neúspěšnějších místních továren na barvy a laky. I když o tento osud jistě nestála, protože továrnu získala za tragických okolností.

Jak umělkyni viděl Max Švabinský (z archivu H. Jirounkové)

Malířka, která učarovala Muchovi

Byla dcerou finančního rady Hynka Řivnáče ze ctěné rodiny staroměstských kožešníků (tehdy se psali Ržiwnatsové), dům s obchodem a dílnou měli v malé Karlově ulici. Josefina se narodila 24. května 1885. O jejím dětství mnoho nevíme, ale vystudovala Uměleckoprůmyslovou školu a posléze ještě šest let pokračovala hodinami u slavného krajináře Ferdinanda Engelmüllera. Snadno si získávala přátele i obdivovatele, mezi které patřil sám Alfons Mucha. Jeho žena Marie po letech vzpomínala: „Mucha sledoval její práci vždy se zájmem, povzbuzoval, a kde bylo třeba, kritizoval. Měl rád její energii, s kterou se po delším odmlčení chopila tvůrčí práce, a měl rád

její temperament, s nímž se zmocňuje motivu a přebásňuje jej do své vlastní tóniny. Tato individualita otevřela jí síně výstav jak u nás, tak v cizině.“

V roce 1913 se zúčastnila mezinárodní výstavy Krasoumné jednoty v Rudolfinu, a to po boku takových uměleckých es, jakými byli krajináři Alois Kalvoda, Jaroslav Panuška nebo sochař Vilém Amort. Během dalších let se její díla objevila na mnoha výstavách, včetně několika zahraničních: v Paříži, Bělehradě, Bukurešti, či dokonce Riu de Janeiru. Její záběr přesahoval malbu a grafiku, zajímala se i o módu, např. dámskou toaletu, a také o všelijaké tepané šperky nebo umělecké výšivky. V osobním životě pro ni podstatnější bylo, že se stala členkou družstva Artěl, velmi zajímavého společenství umělců a průmyslníků, kteří se rozhodli obě zdánlivě nesourodá odvětví propojit a nemálo se zasloužili o to, že slovo „umělecko-průmyslový“, v němž se spojuje umění a průmysl, našlo své pevné místo v našem jazyce.

Členkou moderního Artělu

Artěl existoval čtvrt století mezi lety 1908–1934, mezi zakladatelskými osobnostmi nechyběli např. grafikové Vratislav H. Brunner nebo Jan Konůpek, patřili sem i architekti Ladislav Machoň a Josef Gočár, typograf Ladislav Sutnar nebo malíř Václav Špála. Jejich vzory byly zejména německá výtvarná škola Bauhaus či britské hnutí Arts & Crafts. Členové začínali skromně návrhy hraček, papírových a dřevěných dekorativních prvků, postupně též skleněných, kovových či kameninových bytových ozdob a stále častěji také nábytku. „Artěl se nemohl opřít o tradici, protože tu tradice nebylo,“ napsal roku 1920 architekt Josef Marek do Drobného umění. „Vědomě se odklonil od historických a historizujících slohů, rovněž se nepokoušel padělati lidové umění...“

Ale pro Fínu se ukázalo nejdůležitější, že mezi členy Artělu patřil také charismatický Viktor Materna, člověk s velkým citem jak pro umění, tak pro průmysl, v družstvu patřil k exponovaným členům a zasedal i v jeho správní radě. Pokud zní jméno Viktora Materny našim čtenářům povědomě, nemýlí se. Je to skutečně ten Viktor Materna, který převzal po svém otci Františku Josefu Maternovi jím založenou firmu na barvy a laky. A právě Viktor také zakoupil hostivařské pozemky, kde vybudoval zcela novou továrnu podle návrhu dalšího kolegy z Artělu Rudolfa Stockara. Celému příběhu Maternovy firmy, na niž v jedné z přímých linií navazoval za socialismu národ-

ní podnik Barvy a laky, jsme se vloni věnovali v květnovém a červnovém Hlasateli a pojednává o něm také nová kniha 130 let – Historie první továrny na barvy a laky v Čechách.

Láska k dědici impéria barev

Energická Fína Řivnáčová Viktoru Maternovi učarovala a city byly rozhodně opěťované. Vzali se ještě před válkou v létě 22. června roku 1912 u Sv. Jiljí, bydleli ve vile v Bubenči a brzy rozšířili rodinu o dvě děti, Zdenku a Jiřího. „Babička

Osobní rodinné exlibris z dílny Fíny Maternové

Fína v dlouhých černých šatech s činčilou přes ramena se opírá o koncertní křídlo,“ vzpomíná při pohledu na fotografii její vnučka Helena Jirounková. „V pozadí na stěně i na zemi drahé perské koberce, na pianě obrovská kytice růží. Jak je to strašně dávno! To bydlela ve vile na Zátorce, obklopena obrazy, těmi peršany a hlavně krásnými africkými sochami, které sbíral dědeček. Moje sestra Jana má portrét dědy a za ním vykukují vyřezávané černoušci; někdy ve třicátých letech ho namaloval Adolf Hoffmeister. Na ty sochy jsme se později chodili dívat do Náprstkova muzea.“

Praha, krajinařství Fína studovala u Ferdinanda Engelmüllera

Umění bude tvořit nedílnou součást života druhé generace průmyslníků Maternových, ostatně různé podobizny Viktora vytvoří vedle Hoffmeistera takové legendy jako Max Švabinský nebo Vladimír Silovský. Vnučka Helena Jirounková připomíná ve své autobiografii Úniky z temna i babiččín ateliér, který byl pro malá vnoučata eldorádem. „Ateliér byl nádherný; obrovským oknem výhled na malostranské střechy, všude štětce, barvy, plátna. A ta vůně! Úplný dětský ráj. Měl jen jednu velkou nevýhodu; nedalo se tam proklouznout bez vědomí paní domácí. Do ateliéru byl totiž přístup jen přes její byt.“

Nečekanou majitelkou továrny

Zásadní změnu do života Fíny nakonec vnesla nejprve tragická událost, když dva dny po silvestrovských oslavách na samotném počátku nového roku 1935 sedmačtyřicetiletý inženýr Viktor Materna náhle umírá. Muž, jehož v nekrologu nazvou Národní listy „krásným a ušlechtilým typem mladší podnikatelské generace“, po sobě zanechal nejen mladou rodinu, ale také velmi prosperující podnik a továrnu.

Jak bylo řečeno, Viktor s Fínou měli dvě děti, starší Zdenku (1916–1992), již bylo v době otcovy smrti sedmáct let, a mladšího Jiřího (1918–1990). Vedení firmy proto pokračovalo v zajatém pořádku, majitelkou se stala právě vdova po Viktorovi, tedy výtvarnice Fína. Děti byly jmenovány

spolujatelé, ovšem Jiří byl dosud nezletilý, proto jej až do 6. dubna 1939 zastupovali dva spoluručitelé. Musely to být pro výtvarnici těžké časy, ztráta muže a získané vlastnictví podniku, který sice představoval hmotné zabezpečení rodiny, ale o jehož chodu jistě mnoho nevěděla. Viktor si ale naštěstí vybral velmi kvalitní zaměstnance do vedení, a tak firma celkem hladce pokračovala v provozu i během druhé světové války, kdy se dokonce podařilo vyhnout jakémukoliv stínu, který by na podnik vrhl nějaký kolaborant. Ani vyšetřovatelé po válce žádného neobjevili, díky čemuž podnik unikl první vlně nuceného znárodňování.

Nevíme, jak moc se Fína skutečně podílela na chodu firmy, či zda její role byla jen ryze formální. Je však vidět, že se o život v továrně skutečně zajímala, protože mu věnovala i několik svých děl (např. skica „V továrně na barvy“ nebo olej „Interiér v továrně na barvy“, který se roku 1949 prodal za úctyhodných 25 000 korun).

Komunistické vězení

Jenomže po válce nepřišly o moc lepší časy, celý podnik byl rodině nakonec odebrán a znárodněn. Maternova rodina se stala obětí komunistické šikany, protože jejich firma patřila k nejuspěšnějším průmyslovým podnikům Československa. Zášť komunistů šla tak daleko, že rodině sebrala i veškerý osobní majetek a koncem padesátých let byli Fína s dcerou Zdenkou a jejím mužem Karlem Wagnerem zatčeni, záminkou se staly protistátně držené valuty a trocha rodinného zlata ukrytého ve sklenici medu. Majitelka „kontrabandu“, již šestasedmdesátiletá malířka Fína Maternová, byla odsouzena na čtyři roky, Zdenka s Karlem dostali za nenahlášení tohoto „zločinu“ každý trest tří let nepodmíněně. Součástí rozsudku všech bylo propadnutí osobního majetku, kterého však rodině už příliš nezbývalo.

Na svobodě tehdy zůstaly tři dcery, které se v následujících letech protloukaly samy životem dál do uvolněnějších šedesátých let. Snažily se studovat, ale buržoazní původ podle úředníků nezaručoval kladný poměr k lidově demokratickému zřízení. Nakonec se jim to po mnoha odmítnutích a nuceně přerušovaných studiích přece jen podařilo. Helena, vnučka Viktora Materny, získala místo v budově národního podniku Léčiva, která stála od hostivařské továrny jejího dědečka doslova na dohled.

Fína Maternová musela ve vězení navlékat korále, její osud opět připomíná ve své knize vnučka.

Zátiší s květinami patřilo mezi malířčina oblíbená témata

„Protože velice špatně viděla, neplnila normu, ve věznicích nadělala spoustu dluhů, které po návratu musela splácet. Občas se jí podařilo přivydělat si nějakou malou perokresbou pro spoluvězeňkyně a trochu si vylepšit fádň stravu.“ A Helena Jirounková dále poukazuje: „Je zajímavé, že v době, kdy byli rodiče a babička zavření, byla vyhlášena amnestie pro všechny matky nezletilých dětí a ženy nad šedesát let, ale ta se asi vztahovala jen na zlodějky, a kdo ví, jestli se z vězení nedostaly také vražedkyně. Ani babička, ani matka se i přes vzorné chování domů nevrátily.“

Zhoršený zrak, lepší plátna

Josefina Maternová vězení přežila navzdory svému vysokému věku a svou silnou, veselou a dobrosrdečnou povahu si udržela i poté. Vrátila se opět k malířské práci, a ačkoliv se její zrak zhoršoval, na kvalitu jejích pláten to nemělo negativní vliv. Podle pamětníků možná nyní malovala ještě lépe.

Fína zesnula ve spánku po oslavě svých jmenin v uvolněné době pražského jara v březnu roku 1968. Musela odcházet ze světa s pocitem, že komunistický teror, kterému byla její rodina i ona sama vystavena, musí právě končit, invaze vojsk Varšavské smlouvy se – a zde snad můžeme napsat „naštěstí“ – nedožila.

Celá rodina Wagnerových nakonec po srpnových událostech z Československa emigrovala a usadila se ve Švýcarsku, kde její členové žijí dodnes. Komunisté tedy Maternovu rodinu z budovaného socialismu vypudili, Fína Maternová už v té době odpočívala na Olšanech po boku svého milovaného manžela Viktora, jehož hostivařskou továrnu několik let vedla.

● Lukáš Berný,

z knihy 130 let – Historie první továrny na barvy a laky v Čechách